

Eörsi István

Pröhle a Mélyvízben

Nemrégiben abban a szerencsében volt részem, hogy egyoldalú ismeretséget kóthettem Pröhle Gergellyel, a Kulturális Örökség Minisztériumának ideológiai ügyekben különösen illetékes államtitkárával. Az idei Frankfurter Könyvvásárról folyt a beszélgetés a kormányzat megbízottai, kiadók vezetői és a külföldi szakterületek felelősei között. Pröhle már első megszólalásában megtámadta az előző kormány kultuszminiszterét, akiről azt is elárulta a gyengébbek kedvéért, hogy jelenleg az egyik ellenzéki párt elnöke. Az új kormányban bizonyos aránytalanságokat kellett kiigazítani, így Pröhle. Miközben néztem és hallgattam, torkon ragadott a déj vu élménye: ezt az embert láttam már 1989 előtt több példányban, a Pártközpont vagy a Művelődési Minisztérium munkatársai közt hémszegett, viszonylag ifjan, korrekt öltözékben, a lojalitás futószőnyegén görgette maga előtt nyelvtanilag korrekten formált mondatait, melyekből áradt a hatalomgyakorlás biztonsága, és az ebből fakadó agresszió vagy cinizmus. Mindezzel persze nem állítom, hogy ő maga pártállami funkcióit töltött be. A Ki kicsoda 1998-as kiadásában a Pröhle közlő csak Henrik szerepel, a fuvaloművész, akinek Gergely nevű fia 1965-ben született, jelenleg tehát 34 éves. Feltehetően órára írok most; az 1999-es Ki kicsodában bizonyára ellenőrizhettem ezt a feltevésemet. Mert most már ő is valakicsoda, erről vallott a Mélyvízben minden hangsúlya és mozdulata, ahogy, mintegy mellesleg, de szakadatlanul, rá akarta húzni a régi kultúrpolitikára a vizes lepedőt, és ahogy minduntalan érzékeltette hatalmát beszélgetőpartnereivel. Az efféle stílus mintegy harmincöt éve tárgya ámulatomban és élvezetnek. Aki így mozog és így beszél, abból árad a meggyőződés, hogy neki hivatalból igaza van. Ezt pokolian komikusnak találok, mert tapasztalatom szerint a hivatal és főként a hatalmi pozíció nem megkönnyíti, hanem inkább megnehezíti az igazság képviselését. Ez a pozíció ugyanis – és most nemcsak a jelenlegi kormányról beszéllek, hanem a korábbiakról is, valamennyiről – arra ösztökéli birtokosát, hogy kitűzött célját minél egyszerűbben érje el. Vagyis a hatalom embere abban érdekelt, hogy minél kevesebb ellenállást kelljen legyőznie. Az igazsághoz viszont többnyire csak jelentős szellemi és erkölcsi ellenállások legyőzése közelíthetünk. Aki viszont az igazságot hivatalból teszi magáévá, az az ellenállók jobb esetben zavaró tényezővé, rosszabb esetben kártevővé válik.

Pröhle Gergely fő tétele a Mélyvízben az volt, hogy kultúrharcot kizárólag az előző kormány és támogatóit folytattak és folytatnak, a jelenlegi kormánytól az ilyen törekvés idegen. Ezt az állítását már pusztán létezési módjával is megcáfolta. A beszélgetés résztvevői közül egyedül ő használt agresszív hangot. Mindenáron be akarta bizonyítani, hogy a frankfurter felkészülés összes nehézségének

„Pröhle államtitkár egy olyan kormány kultúrharcát tagadta, amely kötelességének tekinti, hogy hatalmi eszközökkel és az adófizetők pénzén teremtsen egyensúlyt a sajtó és általában a szellemi élet területén; mivel azonban a szakképzettség és a tehetség egyensúlya nem teremthető meg adminisztratív eszközökkel...”

oka a korábbi kormány kultúrpolitikájában keresendő. Bizonyítási eljárása – mint erre még visszatérek – tisztátlan volt, hangsúlyában az agresszivitás sértettségével keveredett. Ez természetes is: egetverő – hogy is mondjam? – föllentés nem támasztható alá fair eszközökkel. Pröhle államtitkár egy olyan kormány kultúrharcát tagadta, amely kötelességének tekinti, hogy hatalmi eszközökkel és az adófizetők pénzén teremtsen egyensúlyt a sajtó és általában a szellemi élet területén; mivel azonban a szakképzettség és a tehetség egyensúlya nem teremthető meg adminisztratív eszközökkel, a kiegyenlítést a jobb alkotóközösségek tönkretételével és a rosszabbak előnyben részesítésével óhajtja elérni. Ez a kormány elfoglalta a közszolgálati média politikára szánt műsoridejének mintegy nyolcvan százalékát, egy maga által is rossznak mondott törvény inkorrekt felhasználásával kétharmados többséget teremtett a médiakuratóriumokban, kiválóan működő történettudományi műhelyeket lehetetlenített el, hozzá közel álló értelmiségieket nevezett ki történettudósoknak, és egyáltalán: eltökélczkisítette, amit csak eltökélczkisíthetett, a történettudományon kívül például a legnagyobb tőkével rendelkező könyvkuratóriumot is. Nacionalista felhangjaival a kormány vezető pártja még hatalomra kerülése előtt megnyerte a jobboldali írók támogatását. Ezek vezető képviselői az utolsó évben minden nyilvános alkalommal hazafias könnyhullajtást mutattak be, amiért a Frankfurter Könyvvásáron a magyar irodalmat a „kozmpolitikát” vagy – egy új, leleményes terminológia szerint, mellyel először, de nem utóljára Tormai József szövegében találkoztam – a „posztmodernek” képviselik, miközben a magyar irodalom népi-nemzeti alkotóit száműzik a külföldi piacra. Ennek a kormányzati szempontból támogatandó és létszámát tekintve jelentős tábornak tett engedményt az új kultúradminisztráció, amikor, átveve a Frankfurter Vásár hazai ügyintézését, az arányok kiigazítását ígerte ezen a területen is. Aztán éppen ezen a területen felhagyott a kultúrharccal, mert be kellett látnia, hogy a szellemi termékek magyar piacát befolyásolhatja ugyan ideig óráig megfélemlítéssel és a pénzeszközök célszerű átcsoportosításával, de a német piaccal ezt nem teheti meg, a német könyvkiadók ugyanis – mint ezt

Miklós Tamás pompás logikával elmagyarázta a Mélyvízben – kizárólag olyan könyveket adnak ki, amelyeket el akarnak és el tudnak adni, és/vagy – ezt már én teszem hozzá – amelyekről szellemi presztízsük gyarapodását remélik. Pröhle Gergely, aki az előző kormányt ellentétben nem folytat kultúrharcot, behatóan foglalkozott az „arte” nevű német televíziós állomás január 9-én elhangzott „Metropolis” című adásának a Frankfurter Könyvvásárral foglalkozó részével. Visszautasította az adás szerkesztőjének azt az állítását, miszerint – Pröhle idézem – a „kozmpolitika írók szálkát jelentenek a jelenlegi kormányzat szemében”. Ez alaptalan állítás, mondja Pröhle. A szerkesztő azonban „a Kádár-rendszer liberális és kozmpolitika beállítottágú, egykori ellenfelei”-ről beszélt. Ha név szerint felsorolnánk ezeket, akkor szó sem kellene vesztegetni arra, hogy a kormányt nem a szeretet szála fűzik egybe velük. A kormány szükségképpen főként azokkal az írókkal rokonszenvezik, akik együtt rezegnek ájtatos és nemzeties szellemiségű kultúrharccal. Másrészt a tévéadás szerkesztője sem állította, hogy a kormány a liberális és kozmpolitika beállítottágú írókat távol akarja tartani a könyvvásártól. Nem is teheti ezt meg, hiszen nem tőle függnek.

Ezután Pröhle Gergely engem is megtisztelt egy kultúrharcentes polémiával. Szerinte igen „fursán” beszéltem arról, hogy „a populista írókkal nekünk milyen szándékaink lennének”. Cáfolat gyanánt ideidézem nyilatkozatomnak azt a részét, amelyet az „arte” sugárzott, úgy, ahogy ez a Pester Lloyd január 20-i számában megjelent: „Ez egyszerűen nevetséges. Nem lehet német kiadókat arra kényszeríteni, hogy könyveket publikáljanak csak azért, mert könyvvásár van. Esterházy Péter, Nadas Péter, Kertész Imre, Dalos György, Konrad György könyveit és az én könyveimet is a németek fizetik, a magyar állam egy fillérrel sem járul ehhez hozzá. Hogyan beszélhetném rá a kiadókat arra, hogy populista magyar könyveket adjanak ki? Ha akarnám, sem sikerülne ez.” Tehát még csak nem is utaltam arra, hogy a magyar kormány a Frankfurter Könyvvásár vonatkozásában bármiféle szándékai lennének a populista írókkal, de Pröhle úr, aki nem folytat kultúrharcot, a számra adja ezt.

„Déj vu” – mondom magamnak ismét, ezt ismerem már. Korrektül öltözött, fiatalabb évjáratú politikai kultúrmentekások a hatalomgyakorlás biztonságos pozíciójából korrekt mondatokban rágalmaztak felsőbb sugallatra és szívük szavát is követve évtizedeken át. Régen a szamizdat lapokon kívül legfeljebb a Szabad Európában válaszolhattam nekik, amiért is házaárlónak becéztek. Boross Péter kormánykodása alatt a német ZDF-televízióban elhangzott szavaimmal vívtam ki magamnak ugyanezt a megtisztelő véleményemet kell államtitkárilag átkölni, hogy kiderüljön rólam a gyalázat. Csakhogy Pröhle úr porzára most olyan hosszú, mint pártállami elődeié. Az ő gyalázaik ugyanis nincs még korlátlan hatalmuk. Még nem akadályozhatják meg, hogy beleverjem orrát a saját illatos mondataiba.